

5. Судебные уставы 20 ноября 1864 г., с изложением рас- суждений, на которых они основаны. СПб.: Изд. Гос. канце- лярии, 1866. Ч. 1. 690 с.

6. Чурпіта Г.В. Захист сімейних прав та інтересів у поряд- ку непозовного цивільного судочинства: моногр. К.: Алерта, 2016. 434 с.

УДК 347.921

ВЧЕННЯ ПРО ПІДСТАВИ ДЛЯ ПОЗОВУ ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ ПОЗОВУ

Пуль С.І.,

аспірант кафедри цивільного права та цивільного процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті автор доводить, що підставами для позову є обставини, які наводить позивач в обґрунту- вання своє вимоги. Зазначені обставини підтверджують наявність або відсутність юридичних фактів, з якими законодавство пов'язує виникнення, зміну чи припинення спірних правовідносин.

Ключові слова: цивільне судочинство (цивільний процес), право на судовий захист, право на позов, елементи позову, підстави для позову.

В статье автор доказывает, что основаниями для иска являются обстоятельства, которые приводит истец в обоснование своего требования. Отмеченные обстоятельства подтверждают наличие или от- сутствие юридических фактов, с которыми законодательство связывает возникновение, изменение или прекращение спорных правоотношений.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство (гражданский процесс), право на судебную защи- ту, право на иск, элементы иска, основания для иска.

Pul S.I. STUDY ON THE GROUNDS OF LAWSUIT AS ONE OF THE ELEMENTS OF THE LAWSUIT

In the article an author proves that the basis of the lawsuit is the circumstances that the claimant makes in substantiating his requirement. The noted circumstances are confirmed by the presence or absence of legal facts, with which the legislation relates the origin, changing or stopping of disputable legal relations.

Key words: civil legal proceeding (civil procedure), right of judicial defence, right for an action, elements of lawsuit, grounds of lawsuit.

Постановка проблеми. На ефективність механізму правосуддя, від якого залежить ступінь захищеності суб'єктивних прав, впливає характер використовуваних процесу- альних процедур, зокрема й диспозитивних за своєю природою. Сучасною наукою пропо- нуються різні засоби, що сприяють оптимі- зації судочинства. Серед таких і розпорядчі дії сторін – передбачені законом специфіч- ні процесуальні дії, що впливають на розви- ток цивільних процесуальних правовідносин, право здійснення яких належить сторонам через матеріальну й юридичну зацікавленість у результаті спору.

Водночас норми, які регулюють порядок зміни заявлених позивачем вимог, фактич- но не зазнали змін. Незмінне формулюван- ня цих норм наявне протягом декількох де- сятиліть (ст. 103 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) Української Радянської Соціалістичної Республіки, ст. 31 ЦПК Украї- ни 2004 р.). Останні зміни до процесуально- го законодавства також не вирішили відпо- відних проблем. Судова практика відкриває недосконалість процесуальних норм, які вст- ановлюють право позивача змінити елемен- ти позову. Іноді послідовне виконання умов, закріплених у законі про можливість зміни лише одного елемента позову, стає причи- ною відмови суду в задоволенні основного клопотання про зміну позовних вимог. Аналіз

судової практики дозволяє зробити висновок про необхідність перегляду зазначених поло- жень процесуального закону.

Аналіз юридичної літератури дає підста- ви для висновку, що питання про елементи позову в науці цивільного процесуального права залишаються достатньо дискусійним. Серед вчених немає єдності поглядів щодо питання про кількісний склад і про зміст по- нять окремих елементів позову. Науковці дискутують як про кількісний склад, так і про якісне визначення елементів позову. Виділен- ня різних елементів структури позову науков- цями залежить від того, причіниками якої концепції позову вони є. Безспірною в теорії цивільного процесуального права визнається наявність двох елементів позову – предмета та підстави, але до цього часу точаться дис- кусії стосовно того, як розуміти кожний із цих елементів.

Ступінь розробленості проблеми. У ци- вільній процесуальній науці питання визна- чення змісту елементів позову, зміни позо- ву й окремих його елементів розглядалися М.А. Вукот, М.А. Гурвічем, А.А. Доброволь- ським, П.О. Ієвлевим, П.Ф. Єлісейкіним, Р.К. Мухамедшиним, Г.А. Осокіною й І.М. П'я- тилетовим, О.В. Рябовою та іншими. Проте за- значеними авторами розглянуті не всі питання, які заслуговують на увагу, деякі з них розкри- ті недостатньо ґрунтовно, інші є спірними.

Незважаючи на теоретичну цінність висновків згаданих вище науковців, варто підкреслити, що вона не повною мірою вирішує потреби сучасної теорії та практики у сфері зміни позову в цивільному судочинстві. Ці й інші обставини свідчать про актуальність зазначених питань і зумовили вибір теми дослідження.

Мета статті. З огляду на те, що в доктрині цивільного процесуального права відсутня єдність у визначенні змісту елементів позову, а законодавство та судова практика їхній зміст розкриває неоднозначно, необхідно більш докладно зупинитися на змістовній характеристиці одного з елементів – підстави для позову.

Виклад основного матеріалу. Цивільне процесуальне законодавство не містить визначення понять елементів позову, що створює широкий простір для доктринальної діяльності в зазначеній галузі. Однак така ситуація зовсім не означає відсутності будь-яких законодавчих норм, що стосуються цього питання: у будь-якому разі всі теорії елементів позову спираються на приписи закону, що вказують на необхідність включення до позовної заяви вимоги позивача й обставин справи, на яких ця вимога заснована (ст. 175 ЦПК України). Таке розуміння елементів позову закріплюється на рівні судової практики. Зокрема, відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду», у позивача суд повинен з'ясувати предмет позову (чого конкретно вимагає позивач), підставу для позову (чим він обґрунтовує свої вимоги) та зміст вимоги (який спосіб захисту свого права він обрав) [88].

Підставою для позову не може вважатися посилання позивача на будь-які норми матеріального права. Пленум Верховного Суду України в абз. 4 п. 9 постанови «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12 червня 2009 р. № 5 зазначив, що, оскільки підставою для позову є фактичні обставини, наведені в позовній заяві, то зазначення позивачем конкретної правової норми на обґрунтування позову не є визначальним під час вирішення судом питання про те, яким законом необхідно керуватися в процесі вирішення спору [13]. Варто погодитися з тим, що підстави для позову визначаються лише позивачем, а не судом чи відповідачем, який наголошує на наявності або відсутності певних обставин у своїх запереченнях на позов. Так, факти, якими обґрунтовує свої заперечення відповідач, підлягають встановленню під час ухвалення рішення в справі та входять до предмету доказування, однак вони не можуть вважатися підставами для позову [11, с.12].

Що стосується підстави для позову, то в науці цивільного процесуального права точиться наукова дискусія щодо того, чи є цією підставою факти (теорія фактичної індивідуалізації) або правовідносини (теорія юридичної індивідуалізації), з яких впливає вимога

позивача. В.М. Гордон висловився на користь першої теорії, пославшись на принцип *iura novit curia* (суд знає право). Через зміну юридичної кваліфікації підстава для позову ще не втрачає своєї totoжності. Підставу для позову В.М. Гордон визначав як факт, який повинен бути доведений позивачем і прийнятий судом як логічна посилка у відповідь на запитання, чи задовольнити вимогу позивача або відмовити в задоволенні позову [4, с. 60, 116, 204, 209, 301].

Підставу для позову, на переконання Є.В. Васьковського, утворюють всі дані, з яких позивач виводить свої позовні вимоги. Підстави для позовів дослідник поділяв залежно від видів позовів на групи. Підставою для виконавчих позовів є суб'єктивні цивільні права. Водночас конкретні суб'єктивні права є результатом логічних операцій, результатом висновків з юридичних норм і фактичних обставин. Підставами ж суб'єктивного права є лише ті фактичні склади, з яких позивач виводить виникнення свого права, та які можна назвати правоутворюючими фактами. Загалом, варто розрізнити підставу для позову в процесуальному сенсі, тобто правоутворюючі факти, зазначені позивачем, і в матеріально-правовому сенсі, тобто правоутворюючі факти, з яких даний позов дійсно впливає [2, с. 598–605].

Підставою для встановлюючих і перетворюючих позовів дослідник визнавав лише фактичні обставини; правоутворюючі факти – у встановлюючих позовах щодо визнання наявності прав або юридичних відносин і в перетворюючих позовах, спрямованих на створення прав; правоприпинюючі факти – у встановлюючих позовах щодо відсутності прав і юридичних відносин і в перетворюючих позовах, спрямованих на знищення правовідносин; правоутворюючі та правоприпинюючі факти одночасно – у перетворюючих позовах щодо зміни юридичних відносин [2, с. 598–605].

Значення такого докладного аналізу Є.В. Васьковським змісту і об'єму понять елементів позову важко недооцінити. Протескладно погодитися з тим, що підставою для виконавчих позовів є суб'єктивні цивільні права. По-перше, суб'єктивне право є спірним на момент пред'явлення позову та розгляду справи, тому не можна покласти його в обґрунтування самого позову. По-друге, позов як засіб захисту спрямований на усунення невизначеності в правовідносинах щодо такого права та присудження на цій підставі певних матеріальних благ.

Щодо сучасних підходів до визначення та характеристики елементів позову зауважимо таке. Підкреслюється значення елементів позову як таких, що визначають межі судового розгляду й індивідуалізують кожний позов. Дослідники виділяють три елементи позову, а саме: предмет, підставу та зміст. Предметом позову є та його частина, яка містить матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, підстава для позову відображає обставини, що їх наводить позивач для обґрунтування своїх вимог, і відповідні докази. Розрізняють активні підстави, згідно з якими позивач має спірне право, а на відповідача покладають-

ся визначені обов'язки (такі підстави містять також факти, якими обґрунтовується належність доказів до справи, а також те, що позивач і відповідач є суб'єктами прав і обов'язків спірних правовідносин), та пасивні підстави або факти, з яких випливають дії, що їх вчинив відповідач на заперечення прав позивача або затвердження за собою права, що йому не належить [17, с. 132–133].

С.В. Васильєв визнає підставами для позову зазначені позивачем обставини, з якими позивач як з юридичними фактами пов'язує свою матеріально-правову вимогу або правовідношення загалом, що становить предмет позову. Автор посилається на традиційні для процесуального права групи фактів, якими обґрунтовується підстава для позову: факти, що безпосередньо свідчать про наявність у позивача спірного матеріального права, що потребує захисту; факти активної та пасивної легітимації, що підтверджують наявність зв'язку позивача та відповідача зі спірним матеріально-правовим відношенням; факти, що є причиною звернення до суду (порушення суб'єктивного права позивача або втрата таким правом визначеності внаслідок дій відповідача) [1, с. 392].

Є.О. Харитонов підставу для позову розуміє як частину позову, яка відображає обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги і докази, що підтверджують кожну обставину, а також наявність підстав для звільнення від доказування [15, с. 207]. Отже, Є.О. Харитонов визнає підставою для позову юридичні факти, що загалом суперечить загальновищезначеній концепції підстави для позову.

Обставинами, які є підставою для позову, можуть бути лише обставини, що свідчать про наявність або відсутність юридичних фактів, тобто таких, які спричиняють, відповідно до закону, конкретні правові наслідки: виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Для обґрунтування вимоги позивач повинен завжди наводити повний комплекс фактів. Відсутність одного з них може зробити вимогу необґрунтованою. Підстава для позову містить ті юридичні факти, які підтверджують наявність чи відсутність спірних правовідносин, а також факти, які підтверджують порушення прав позивача (привід для пред'явлення позову) [10, с. 518].

Стосовно позову та його елементів це означає, що жоден окремо взятий елемент не може бути правильно зрозумілим, якщо він розглядається ізольовано від позову, елементом якого він є. Тому призначення елементів позову полягає в тому, щоб розкрити зміст позову як вимоги про захист прав та інтересів [12, с. 123]. Г.Л. Осокіна не погоджується з висловленою в науці позицією, що підставу для позову варто аналізувати, виходячи з гіпотези правової норми. Вважається, що підстава для позову необхідно пов'язувати не тільки з гіпотезою, що містить умови, за яких діє диспозиція, але й зі самою диспозицією, що вказує на суб'єктивні права й обов'язки адресатів правової норми. Перш ніж задовольнити вимогу про захист права або інтересу, суд повинен переконатися в реальній наявності цього права або інтересу,

його приналежності відповідній особі. Отже, підстава як елемент позову зумовлюється не тільки гіпотезою, але й диспозицією правової норми [12, с. 111].

Деякі дослідники наполягають на включенні суб'єктивного права чи інтересу до підстави позову. Ця обставина пояснюється тим, що в разі порушення або оспорювання суб'єктивного права або інтересу його власник не може нормально ним користуватися, тому суб'єкт спірного матеріального правовідношення зацікавлений не в самому суб'єктивному праві (інтересі), бо воно якраз у нього є, а в усуненні перешкод для реалізації уповноваженою особою спірного права або інтересу. Для цього необхідне владне втручання з боку держави в особі суду, тому що протиправні перешкоди або інші порушення прав та інтересів уповноваженого суб'єкта можуть бути усунені, якщо суд здійснить дії, зазначені в законодавчих актах як способи захисту порушеного або оспореного права чи інтересу [12, с. 118]. Відповідна позиція суперечить сутності позову як процесуального засобу захисту права. Під час визначення поняття й об'єму поняття підстави для позову через суб'єктивне право наявна логічна помилка: суб'єктивне право захищається через обґрунтування того, що воно є, протое воно є спірним і його наявність ще необхідно перед судом довести. Отже, суб'єктивне право не входить ні до предмета, ні до підстави для позову.

Зважаючи на неоднозначність визначення поняття та змісту поняття підстави для позову, варто більш детально зупинитися на аналізі фактів, які входять до підстави для позову.

Традиційно в науці цивільного процесуального права до фактів, які входять до підстави для позову, відносять: факти, правоутворюючі, правозмінюючі, правопривиняючі, тобто такі, які свідчать про наявність у позивача спірного матеріального права, по захист якого він звертається до суду; факти активної та пасивної легітимації, що вказують на зв'язок відповідно позивача і відповідача зі спірним матеріально-правовим відношенням; факти приводу до позову, що є причиною звернення до суду (порушення суб'єктивного права позивача або втрата цим правом визначеності внаслідок дій відповідача) [18, с. 20; 29, с. 225, 259].

Проте в доктрині є прибічники іншого погляду, які відстоювали позицію, що факти приводу до позову та факти легітимації не належать до підстави для позову. Так, В.М. Гордон зазначав, що зміна факту легітимації не дорівнюється зміні факту підстави для позову. Тому пред'явлення позову до нового відповідача, зокрема в разі заміни відповідача належним, не означає зміни позову, а означає зміну його суб'єктного складу [4, с. 208]. Необхідно підтримати першу тезу. Оскільки позов індивідуалізується завдяки суб'єктам, то їх зміна приводить і до зміни позову.

М.А. Гурвич заперечує погляд щодо змісту підстави для позову В.М. Гордона і зазначає, що в цивільному процесі суд вирішує питання, чи наявні правовідносини не взагалі, а між конкретними особами, названими в позові

«сторонами процесу». Якщо спірного правовідношення між сторонами немає, а є правовідношення з тим же об'єктивним складом між іншими особами, то зазначені відносини не можуть у процесі визнаватися тотожними. Звідси можна було б зробити висновок, що в процесі кожні зі спірних правовідносин розрізняються між собою тільки за суб'єктами за відсутності між останніми зв'язку на підставі правонаступництва. Далі М.А. Гурвіч обґрунтовує тезу, що коли хто-небудь легітимізує себе як позивача замість іншої особи в чужому процесі, у зв'язку зі зміною зазначених позивачем фактів, з яких впливає легітимізація, то тим самим змінюється підстава для позову, а отже, спірні правовідносини і позов втрачають свою тотожність [6, с. 183]. Отже, дослідник був прибічником позиції, згідно з якою факти легітимізації відносилися до підстави для позову.

Щодо легітимізації в цивільному процесі необхідно зазначити таке. Будь-яка правоздатна особа може пред'явити позов, але далеко не кожен має право на пред'явлення даного конкретного позову. Також будь-яка правоздатна особа може бути притягнута до суду як відповідач, але не будь-яка особа має право або зобов'язана відповідати за цим конкретним позовом. Пред'явлення та задоволення позову передбачає наявність матеріального права (активна легітимізація). Відповідати за позовом також може тільки той (пасивна легітимізація), хто перебуває в спірному правовідношенні з позивачем. Тому в кожному процесі можливе заперечення відповідача, що позивач не має права на позов, оскільки спірне право належить не йому (наприклад, спір про недійсність заповіту розпочав не спадкоємець за законом, а стороння особа), або що він, відповідач, не зобов'язаний відповідати за позовом, оскільки не він порушує право позивача [19]. Не завжди можна виокремити цей спір про легітимізацію від заперечень по суті позову, і тому в сучасному цивільному процесі питання легітимізації розглядаються судом на стадії підготовчого провадження.

Позивач насамперед повинен надати суду докази того, що він є юридично заінтересованою особою в цій справі (насамперед мати матеріально-правову заінтересованість). Також юридично зацікавленим у справі має бути і відповідач. Питання про те, чи має місце юридична заінтересованість у конкретних осіб у справі, а отже, чи можуть вони брати участь у справі як сторони, суд може вирішити, виходячи з тих обставин, які будуть йому повідомлені в позовній заяві.

Факти, на основі яких суд може зробити попередній висновок про наявність між позивачем і відповідачем спірного матеріального правовідношення, є фактами легітимізації, а сам процес встановлення того факту, що позивач і відповідач є належними сторонами, є легітимізацією. Легітимізація має на меті чітко визначення суб'єктного складу учасників спору, забезпечує ухвалення рішення щодо осіб, які є дійсними суб'єктами спірного матеріального правовідношення. Отже, визначення належних сторін процесу (дійсних учасників

спірного матеріального правовідношення) – легітимізація – це встановлення фактів, які мають процесуально-правове значення, а отже, до підстави для позову не відносяться.

Сучасні дослідження не характеризуються докладним аналізом змісту й об'єму поняття підстави для позову, за окремими винятками. Зокрема, О.О. Штефан пропонує виділення, окрім фактичної, ще й правової підстави для позову, маючи на увазі норми права, які, на думку позивача, обґрунтовують його вимогу [16, с. 163].

Така позиція була започаткована ще В.М. Гордоном [4, с. 37], а потім підтримана А.А. Добровольським [8, с. 130] та Г.Л. Осокіною [12, с. 123]. Що ж стосується фактичної підстави для позову, то до неї дослідники відносять правоутворюючі факти (наприклад, факт укладення договору купівлі-продажу житлового будинку з додержанням встановлених законом вимог породжує в позивача право власності на будинок); правоперешкоджуючі факти (наприклад, недотримання обов'язкової нотаріальної форми угоди або ухилення в минулому від виконання своїх батьківських обов'язків); правозмінюючі факти (наприклад, скрутне матеріальне або сімейне становище аліментозобов'язаної особи); правоприпинюючі факти (наприклад, закінчення терміну договору оренди майна). Крім перелічених, до фактичних підстав для позову належать також факти, що свідчать про порушення чи оспорювання права або законного інтересу (наприклад, невнесення орендної плати, ненадання майна в обумовлений сторонами строк, поширення компрометуючих відомостей) [12, с. 121]. Останні факти варто визнати фактами приводу до позову, які, очевидно, належать до підстави для позову. Отже, науковці традиційно визначають підставу для позову через факти. Відповідно до ст. 175 ЦПК України, позивач повинен викласти обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги.

На наше переконання, до підстав для позову належать лише обставини, що підтверджують наявність юридичних фактів, з якими норми матеріального права пов'язують виникнення, зміну або припинення прав і обов'язків суб'єктів спірного матеріального правовідношення. Тому на особливу увагу заслуговує дискусія з питання про правову (юридичну) підставу для позову та її зміст.

Необхідність виділення в позові поряд із фактичною ще й юридичної (правової) підстави, зокрема, Г.Л. Осокіна обґрунтовує тим, що позов є вимогою про захист права або законного інтересу. Тому суд, перш ніж надати захист порушеному праву (інтересу), повинен у процесі судового розгляду справи переконатися як в реальній наявності самого права (законного інтересу), так і в приналежності його особі, яка його пред'явила або в інтересах якої пред'явлено позов [12, с. 69].

Теза про юридичну (правову) підставу для позову деякими авторами заперечується. Так, М.А. Вікут побоюється можливості відмови в прийнятті позовної заяви у випадках, коли позивач у позовній заяві не дає правового обґрунтування своєї вимоги. Водночас

автор підкреслює, що вирішення питання про правову підставу для позову не засноване на обставині [3, с. 21].

Г.Л. Осокіна з такого роду запереченнями не погоджується. У низці випадків закон зобов'язує в обґрунтування позовної вимоги посилатися на норми матеріального права [12, с. 120]. Таке становище є не тому, що позов не має юридичної підстави, як вважає М.А. Вікут, навпаки, воно свідчить про її наявність. До юридичної підстави позову автор відносить суб'єктивне право, що підлягає захисту (позови про присудження, перетворюючі та позитивні позови), чи законний інтерес (негативні і перетворювальні позови), а також матеріальний закон, який передбачає умови виникнення, зміни або припинення прав або законних інтересів і способи їх захисту. Наприклад, до юридичної підстави для позову про захист честі, гідності та ділової репутації мають належати суб'єктивне право на гідність, честь і добре ім'я, ділову репутацію та відповідні положення закону [3, с. 21–22].

Також Г.Л. Осокіна вважає за необхідне розмежовувати правову та фактичну підставу для позову, оскільки під час вирішення питання про допустимість зміни підстави для позову важливо знати, який зі складників її частин змінюється [12, с. 122]. Схожу позицію мали й інші дослідники [7, с. 43]. Проте така позиція не є однозначною, враховуючи сутність норм права. Норма права – це загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу, аж до примусу [14, с. 275]. Наявність самої норми не свідчить про виникнення правовідносин, а про порушення прав чи свобод учасника цих правовідносин і поготів. Суд зобов'язаний на підставі аналізу відповідної норми встановити наявність юридичних фактів, з яким ця норма пов'язує виникнення правовідносин, порушення права, а потім – пересвідчитися в наявності тих обставин, які підтверджують відповідні юридичні факти. Якщо взяти до уваги, що обставини, які є підставою для позову, мають бути доведені перед судом через процедуру судового доказування, норми права, які визначають відповідні юридичні факти, не можна відносити до підстави для позову.

Окремі дослідники, висловлюючися проти позиції щодо наявності юридичної підстави для позову, також зазначають, що цивільно-процесуальне законодавство не вимагає, щоб позивач самостійно кваліфікував обставини спірної справи згідно з нормою права [9, с. 49]. Ці аргументи в обґрунтуванні є дещо нелогічними. У цьому разі не можна змішувати можливість чи право позивача посилатися на статті законодавства, де закріплені норми, які, як вважає позивач, закріплюють юридичні факти, з якими цей закон пов'язує виникнення чи припинення правовідносин, учасником

яких є цей позивач. Чинним процесуальним законодавством обов'язок кваліфікувати заявлені обставини покладений на суд.

У результаті дослідження можна зробити такі **ВИСНОВКИ**. Обставини, які підтверджують правоутворюючі, правозмінюючі, право-припиняючі, правоперешкоджаючі факти та наявність приводу до позову варто віднести до підстав для позову. Факти ж активної та пасивної легітимачії лише вказують на зв'язок конкретної особи зі спірними правовідносинами, але до підстави для позову не відносяться, оскільки не визначають виникнення, зміну, припинення правовідносин або не вказують на обставину порушення суб'єктивного права або інтересу. Ці обставини визначають належність сторін у справі та є визначальними під час індивідуалізації позову.

Отже, у межах подальших досліджень будемо виходити із твердження, що позов обов'язково містить такий елемент, як підстави для позову. Підставою для позову, на наше переконання, є обставини, які наводить позивач в обґрунтування своєї вимоги. Зазначені обставини підтверджують наявність або відсутність юридичних фактів, з якими законодавство пов'язує виникнення, зміну чи припинення спірних правовідносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильев С.В. Гражданский процесс: курс лекций. Х.: Эспада, 2010. 634 с.
2. Васильевский Е.В. Курс гражданского процесса. М.: Изд. бр. Башмаковых, 1913. 691 с.
3. Вукот М.А. Изменение иска в гражданском судопроизводстве как средство защиты материального права. Формы защиты права и соотношение материального и процессуального в отдельных правовых институтах. Калинин: Изд-во Калинин. ун-та, 1977. С. 20–26.
4. Гордон В.М. Основание иска в составе изменения исковых требований. Ярославль: типография Губернского правления, 1902. 316 с.
5. Гражданский процесс: учебник / отв. ред. В.В. Ярков. 5-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2004. 720 с.
6. Гурвич М.А. Право на иск / под ред. А.Ф. Клейнман. Л.: Изд-во АН СССР, 1949. 216 с.
7. Добровольский А.А., Иванова С.А. Основные проблемы исковой формы защиты права. М.: Изд-во Московск. ун-та, 1979. 160 с.
8. Добровольский А.А. Исковая форма защиты права: основные вопросы учения об иске. М.: Госюриздат, 1965. 190 с.
9. Исаенкова О.В. Иск в гражданском судопроизводстве: учебное пособие / под ред. М.А. Вукот. Саратов: СГАП, 1997. 96 с.
10. Курс гражданского процесса: учебник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2011. 1352 с.
11. Лемик Р., Гасяк Я. Проблемні питання порядку та умов зміни предмета або підстав позову в цивільному судочинстві України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 1. С. 11–17.
12. Осокіна Г.Л. Иск: теория и практика. М.: Городец, 2000. 192 с.
13. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09>.
14. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
15. Харитонов Є.О. Цивільний процес України: навч. посібник. К.: Істина, 2012. 472 с.

16. Штефан О.О. Цивільно-процесуальний захист суб'єктивного авторського права: теорія, законодавство, судова практика: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 544 с.

17. Цивільний процес: навч. посібник / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.; за ред. Ю.В. Білоусова. К.: Прецедент, 2005. 293 с.

18. Штутін Я.Л. Лекції з радянського цивільного процесу. К.: Вид-во КДУ ім. Т.Г. Шевченка, 1954. 344 с.

19. Энциклопедический словарь / под ред. И.Е. Андреевского, К.К. Арсеньева, Ф.Ф. Петрушевского. Изд. Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И.А. Ефрон (Санкт-Петербург). СПб.: Семеновская Типо-Литография И.А. Ефрона, 1890–1907 гг. URL: <http://www.cultinfo.ru/fulltext/1/001/007/121/>.